

Yıl / Year: 2020

Cilt / Volume: 10

Sayı / Issue: 19

Sayfalar /Pages: 79-103

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20.11.2019

Sonuçlanma Tarihi: 01.02.2020

SINIF SİYASETİNDEN KİMLİK SİYASETİNE TÜRKİYE'DE ALEVİLİĞİN SİYASAL DEĞİŞİMİ*

Ramazan LEVENT**

Öz

Alevi toplumu soğuk savaş sürecinde sol felsefenin gölgesinde siyasal hayata müdahil oldu. Dönemin siyasal aktörleri de Alevi toplumunu soğuk savaşın kutuplaştırıcı söylemi üzerinden değerlendirdi. Seksen sonrası dönemde küresel düzeyde meydana gelen değişiklikler hem Alevi toplumunda hem siyasal aktörlerin söylemlerinde önemli farklılaşmalara neden oldu. Çatışmacı üslup yerini daha esnek söylemlere bıraktı. Alevilik solun gölgesinden çıkarak doğrudan kendi kimliği ile örgütlenmeye başladı. Alevi toplumunun bu yeni yönelişi Alevi siyasal taleplerinin de değişmesine neden oldu. Seksen öncesi Alevi toplumunun talepleri sınıfsal ve ekonomik nitelikliydi. Seksen sonrası Alevi siyasal talepleri inanç kimliği ile dile getirilmeye başlandı. Seksen öncesi solla özdeşleşen siyasal tutum seksen sonrasında, siyasal aktörleri 'Alevi kimliğine bakışı' üzerinden kategorize eden bir yaklaşıma dönüştü. Bu makalede seksen öncesi ve seksen sonrası Türk siyasal aktörlerinin ve Alevi toplumunun yaşadıkları değişim incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alevi Siyasal Tutumu, Değişim, Kimlik, Soğuk Savaş, Alevi Örgütlenmesi

JEL Kodları: I38,Z12, Z13

THE POLITICAL CHANGE OF ALEVI COMMUNITYIN TURKEY FROM CLASS POLITICS TO IDENTITY POLITICS

Abstract

The Alevi community was involved in political life in the shadow of left-wing philosophy in the cold war period. The political actors of the period evaluated the Alevi community from the polarizing discourse of the cold war. The changes that occurred at the global level in the post-eighty caused about important differences in both the Alevi community and the discourse of political actors. The conflicting style left its place to more flexible discourses. Alevism came out of the shadow of the left and started to organize with its own identity. This new orientation of the Alevi community has changed the Alevi political demands. The demands of the Alevi community eighty-before were of class and economic character. Post eighty, the Alevi political demands began

* Bu makale, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Selahaddin Bakan danışmanlığında hazırlanan ve 25 Ocak 2019 tarihli savunmada başarılı görülen "Türk Siyasal Hayatına Etkileri Bakımından Alevilik ve Aleviler" başlıklı Doktora Tezi'nden türetilmiştir.

**Dr., Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Radyoloji Bölümü, rlevant44@hotmail.com, 0000-0003-0816-7166.

to be expressed with the identity of faith. Eighty-before, Alevi political attitudes were identified with the left. Alevis began to categorize political actors post eighty on the basis "wiev at the Alevi identity". This article examines the changes experienced by the Alevi community and the Turkish political actors in the eighty-before and post eighty.

Keywords: Alevi Political attitude, Change, Identity, Coldwar, Alevi Organization

JEL Codes: I38, Z12, Z13

GİRİŞ

Seksen sonrası Türkiye’de önemli bir siyasal ve toplumsal dönüşüm yaşandı. Dönüşümün ana etkenlerden birisi küreselleşmedir. Birbiri ile rekabet halinde bulunan iki kutuplu siyasal yapının (Soğuk Savaş süreci) seksen sonrasında dönüşmesiyle beraber Türkiye’de de bazı değişimler yaşanmıştır. Türkiye SSCB ile ABD arasındaki soğuk savaş sürecinde ABD’nin yanında yer almıştı. Bu tercihin nedenlerinden biri SSCB’nin İkinci Dünya Savaşından sonra Türkiye’nin sınır bütünlüğünü tehdit etmesiydi. İkinci Dünya Savaşından 1980’e kadar Türk siyasal aktörlerin soğuk savaşın kısıtlı alanında hareket etmek zorunda kalmışlardır.

Soğuk savaş sürecinin Batı blokunun galibiyeti ile sonuçlanmasıyla ABD üstünlüğüne dayanan tek kutuplu bir yapı meydana geldi. ABD’nin belirleyici olduğu yenedünya düzeninin ideolojisi küreselleşmeydi. Küreselleşme yer kürede ABD egemenliğinin önünde engel olabilecek siyasal, ekonomik ve toplumsal bariyerlerin aşılmasını simgelemektedir. Bu çalışmada seksenli yıllardan sonra küreselleşmenin de etkisiyle Türk siyasal ve toplumsal hayatında yaşanan bazı değişimler ve bu değişimlerin Alevi toplumuna etkileri incelenecektir.

1. 1980 ÖNCESİ SİYASAL AKTÖRLERİN SOĞUK SAVAŞ İKLİMİNE BAĞLI SÖYLEMLERİ

Seksen öncesi siyasal söylemleri önemli oranda soğuk savaş üslubu ile dile getirilmekteydi. Türkiye’nin soğuk savaşın her iki bloku için taşıdığı önem, bu blokların siyasal aktörler üzerindeki etkilerinin artmasına neden olmuştur. Siyasal aktörlerin söylemlerinin komünist blok ve batı bloku arasında bir manivela içerisinde yer alması, toplumsal yapıların da bu çerçevede içerisinde yer alarak siyasal düzleme müdahil olmalarına neden olmuştur. Bu siyasal aktörlerden milliyetçi hareket, siyasal çabasını devletin Sosyalist yönetime dönüşmesini engellemek için sarf etmiş ve topluma yönelik siyasal söylemlerini bu yaklaşım üzerinden ifade etmiştir. Bu kesimlere göre devlet kendi yasal silahlı gücü ile kendini koruyamamaktaydı. Ayrıca devlet mekanizmasının içindeki bazı kesimlerin sol ile ittifak

kurdukları ileri sürülmekteydi. Siyasi partilerden bazıları da doğrudan devrimci bir söylemi dile getirmekteydiler. Devletin sol bir devrim yoluyla yıkılmasının meydana getireceği güvenlik kaosunun toplumun muhafazakâr kesimlerinde meydana getirdiği yankı, milliyetçi hareketin oldukça politik bir gençlik olarak siyasal sahnede yer almasına neden olmuştur. Türk toplumunun tarihsel hafızasında devlet mefhumuna yüklenen kutsallık nitelemesinin bu konuda meydana getirdiği duyarlılık da bu süreçte önemli rol oynamıştır (Çakır, 2016: 8).

Milliyetçi hareketin siyasal ocakları vasıtasıyla kendisiyle mücadele ettiği kesim ise o dönem için sol siyasal söylemin bayraktarlığını yapan ve daha çok Alevi toplumuna dayanan kesimdi. Bu kesim ekonomik eşitsizliğe vurgu yaparak Marksist devrimin gelir dağılımında eşitliği sağlayacağını savunmaktaydı. Bu söyleme göre gelir dağılımı eşitliğini sağlamak için üretim araçları devlet tekelinde olmalıydı. Bunun olabilmesi için üretim araçlarının burjuva kesiminden ya da burjuva çıkarlarını temsil eden mevcut siyasal yapıdan alınarak, alt gelir düzeyine sahip kesimlerin eliyle başarılı bir devrim yoluyla iktidara gelen bir kadronun eline geçmesi gerekmektedir. Seksen öncesi radikal sol fraksiyonların ekonomik gelir dağılım bozukluğunu düzeltmekte idealleştirdikleri bu söylem aynı zamanda şiddet içermekteydi. Şiddetin yöneldiği kesimler devleti korumayı kendilerine amaç edinen milliyetçi kesimlerdi. Sol söylem açısından bu kesimler faşistlerdi ve burjuva çıkarlarını temsil etmekteydi.

Seksen öncesinde sol, sözde burjuva sınıfına karşı hem devrim yapma seçeneğiyle hem de sosyal demokrasi yoluyla mücadele etmekteydi. Sosyal demokrasinin bayraktarlığını ortanın solu söylemini bir halk motivasyon sloganı haline getiren CHP genel başkanı Bülent Ecevit yapmaktaydı. Söylemi halk diline çevirerek popülist bir politik ifadeye çeviren CHP'nin genel başkanı Bülent Ecevit, sol siyasal yaklaşımın proletaryasına ve işçi sınıfına atıf olmak üzere 'halk' kavramını kullanır. Sosyalist ideolojide bulunan işçi sınıfı ile burjuva sınıfı arasındaki ekonomik sömürü üzerinden yaşanan mücadele Ecevit'in söyleminde halk ve iktidar sahipleri, halk ve elitler, halk ve aydınlar, halk ve devlet şeklinde çeşitlenen ikilemlere dönüşür (Ertan, 2017: 60). Ecevit 'halk' söylemini solun işçi sınıfını anımsatacak şekilde fakat Marx'ın devriminden farklı olarak demokratik yollarla iktidar yapmayı vaad eder. Ecevit'in CHP'yi sol siyasal ideolojiyle buluşturan bu söylemi kentleşmeden ortaya çıkan varoş mahallelerinde yankı bulduğu gibi sanayileşmenin artmasıyla meydana gelen görece işçi sınıfı sayılabilecek kesimlerde de yankı buldu. Alevi toplumu kentleşmeden doğan ve şehir varoşlarında önemli bir yer tutan kesimlerden biri olarak bu söyleme oldukça yakın durdu.

Seksen öncesi sol söylemin devrim ve sosyal demokrasi yoluyla iktidara gelme çabası Türkiye nüfusunun yarıya yakını ve neredeyse bütün Alevi toplumu tarafından

desteklemekteydi. Alevilerin solu desteklemelerinde hem Alevi teolojisinin hem Alevi toplumunun ekonomik düzeyinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Solun çatışmaya açık söylemi ve toplumun geleneksel kodlarıyla çatışmacı yapısı, başka bir cephede karşıt bir blokun oluşmasına neden olmuştur. Bilindiği gibi sol söyleme göre din, siyaset ve hukuk gibi üst yapılar ekonomik ilişkileri ifade eden alt yapılar tarafından belirlenir. Bu söyleme göre dinsel inanışlar mevcut siyasal sistemi elinde bulunduran burjuva sınıfı tarafından siyasal iktidarların korunması ve alt gelir düzeyine sahip halk tabakalarını dizginlemek için araç rolü verilmek üzere kurgu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu söylem Türkiye’de kendilerini din mensubiyeti ile tanımlayan kesimlerin ya sol düşüncüyü benimseyerek dinin bir kurgu sonucu meydana geldiğini kabullenmelerini; ya da sol düşüncüye karşıt bir yaklaşım içinde olmalarını gerektirmekteydi. Toplumun büyük bir kesimi inanç üzerinden sol söyleme cephe almıştır. Bu arada solun sosyal gelir adaletine yaptığı vurgu Sünni inanışlı toplum arasında değerlendirme dışı kalmış ve ilgi görmemiştir. Solun karşısına konumlanan sağ siyasal söylem üç ana akım olarak seksen öncesinde soğuk savaş ikliminin etkisini yansıtan bir siyasal üslup kullanmışlardır. Sağ ana akımlardan merkez sağı temsil eden AP geleneksel kesimlere ve doğu Anadolu’da daha çok yaygın olan feodal toplumsal yapılara dayanması yönüyle muhafazakâr bir siyaset izlemiştir. Bu politikalara bağlı olarak sol söyleme karşı toplumda meydana gelen tepkiye yön veren bir konumda olmuş ve geleneğin sözcülüğünü üstlenmiştir. Sağın diğer bir fraksiyonu olan milliyetçi hareketin sola karşı şiddet içerikli bir mücadeleye giriştiğinden yukarıda bahsedildi.

Sağ söylemin üçüncü bir fraksiyonu siyasal hayata yeni katılmış olan Milli Görüş Hareketiydi. Türk Siyasal İslâmcılığı olarak bilinen Milli Görüş Hareketi, sosyal adalete ve milli ekonomiye -dolayısıyla devletçiliğe- vurgu yapmasıyla sol söylemle paralel düşecek yaklaşımlara sahipti. Ancak Milli Görüş bu söylemlerini dinsel bir yaklaşımla dile getirdiği için sol ile aralarında doku uyumsuzluğu bulunmaktaydı.

Seksen öncesi siyasal hareketlere bakıldığında sağ ve sol cepheleşmeye dayanan bir mücadelenin olduğu görülür. Bu mücadelenin toplumsal etkilerine bakıldığında seçmenlerin soğuk savaş söylemine göre kategorize oldukları belirgindir. Bu kategorizde Alevi toplumu solda konumlanmış ve dolayısıyla sağ siyasal eğilimlere karşı çeşitli şekillerde mesafeli olmuştur. Aynı şekilde sağ siyasal eğilimlere sahip seçmenlerin de sol fraksiyonlara ve

dolayısıyla Alevi toplumunun büyük bir kesimine karşı muhalif bir yaklaşım sergilediği görülmüştür.

2. TÜRK İSLAM SENTEZİ BAĞLAMINDA ALEVİLER

1980 darbesinden sonra yukarıda bahsi geçen siyasal aktörlerle birlikte Kemalist rejim bazı konularda kendini yenilemek zorunda kalmıştır. Bu değişime bağlı olarak hem yeni siyasal aktörler ortaya çıkmış hem de eski siyasal aktörlerde söylem değişikliği yaşanmıştır. Siyasal aktörlerin üslup değişikliği ile toplumun seksen öncesi keskin cepheleşmeye varan kutuplaşması esnemeye başlamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında dinin yerine ikame edilen milliyet anlayışı ‘din yok milliyet var’ şeklinde formüle edilmişti. 1980 sonrasında bu yaklaşım yerini Türk İslam Sentezine bıraktı (Karabaşoğlu, 1998: 108). 20 Haziran 1986 tarihinde toplanan ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından yönetilen bir toplantıda, Atatürk Yüksek Kurulu¹ Aydınlar Ocağının ideolojisini oluşturan Türk İslam Sentezine resmi ideoloji kimliğini vermiştir. Aynı toplantıda ‘Türk-İslam sentezini temel alan bir kültürün bütün millete kabul ettirilmesine yönelik bir rapor benimsemiştir.’ (Çağlar ve Uluçakar, 2017:125).

Türk İslam Sentezinin bir resmi ideoloji vizyonu olarak öne çıkarılmasına, tek parti döneminde Bektaşî ve Mevlevilere yüklenen ‘milli dinin toplumsal kitlesi olma’ misyonunun bu kez başka bir kesim için öne çıkarılması olarak bakılabilir. İlk aşamada millileştirilmiş dini Türklüğe özel bir forma getirme hedefi için Alevilik ve Mevlevilik öne çıkmaktaydı. Bu aşamada Bektaşî tarikatında kadın erkek beraberliğinde icra edilen hareketli cem törenlerine, içki içmeye(dem) ve nefes ve deyişlerin Türkçe okunmasına vurgu yapılmaktaydı (Bakan ve Levent, 2018: 8-9). Türk İslam Sentezi ideolojisinde ise hedef biraz daha genişletilmekte ve “kültürün içerisine, Laiklik unsurunu zedeledikten, din unsurunu eklemeliyiz. Ümmet ile millet arasındaki ayrım doğru yapıldığı takdirde, dinin milli kültüre destek olacağı görülecektir” denilmekteydi. Böylece milli kültüre katkı yapan unsurlar olarak Bektaşîlik ve Mevleviliğe, kırmızı çizgiler korunmak üzere Sünnî İslam da eklenmektedir. Atatürk Yüksek Kurulu raporunda geçen ‘Millî kültürün oluşturulması sürecinde İslam dininin sekülerizasyon vasıflarından istifade etmesini bilmeliyiz’ ifadesi sözü edilen devamlılığı ortaya koymaktadır.

¹ Atatürk Yüksek Kurulu; Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Tanıtma ve Enformasyon’dan sorumlu Devlet Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Kültür ve Turizm Bakanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ve YÖK Başkanından oluşmaktadır.

Milli din oluşturulması üst başlığı altında yapılan dinin kültürleştirilmesi çalışmalarının ilk toplumsal müttefikleri Aleviler olurken ikinci aşamanın toplumsal müttefikleri Sünni cemaat çevrelerinden seçilmişlerdir. İlgili amaçlara uygun toplumsal müttefiklerin bir toplumsal mühendislik faaliyeti olarak üretilmesiyle bu konudaki zorluk aşılmaya çalışılmıştır. Tek Parti Döneminde laikliğin uygulanması öne çıkarken, seksen sonrası dönemde toplumsal bir laikleşme olarak sekülerizmin öne çıkması söz konusudur.

Türk İslam Sentezinin bir siyasal rejim ideolojisi olarak öne çıkarılması, hedeflenen sonuçlara ulaşmak için uygun kesimlerle ittifak kurmayı gerektirmektedir. Bu kesimler başta Fethullah Gülen Hareketi olmak üzere 12 Eylül sonrası desteklenen çeşitli cemaatsal yapılardır. Bu yapıların ekonomik ve bürokratik imkânlarla desteklenmesi diğer taraftan Alevi toplumunun da dışlanmasını gerektirmekteydi. Aleviler seksen öncesi siyasal atmosferde sol yelpaze ile anıldığı için yeni yönelim olarak Türk-İslam formülasyonunda yer alamamaktaydı.

Türk İslam sentezinin yeni dünya konjonktürü ile de ilgisi vardı. Dağılan SSCB'nin ardından bağımsızlığını kazanan yeni Orta Asya Türk devletleri ile kurulacak ve sürdürülecek olan ilişkilerin alt yapısı Türk İslam Senteziydi. Bu yeni vizyon Türkiye Cumhuriyetinin sol siyasal yelpaze ile kaynaşmış bir imaja sahip olan Alevi kesimi ile mesafeli olmasını gerektiriyordu. Çünkü yeni bağımsızlığını kazanmış ülkeler böyle bir Türkiye'yi eski SSCB ile ilişkilendirebilirlerdi. Bu yeni konjonktür ABD'nin yeni kurulan Orta Asya ülkeleri ile kuracağı ilişkide, Türkiye'ye verdiği rol ile de irtibatlıydı. ABD bu yeni ülkelerle Türkiye üzerinden ilişki kuracaktı. Bunun için de o ülkelerle tarihi bağları olan Türkiye, vazgeçilmez bir müttefik olacaktı. Burada Türk İslam söylemine sahip olan Fethullah Gülen hareketinin araçsal bir rol üstlendiği görülmektedir. Türkiye'de bu hareketin bürokratik kanallarla desteklenmesi diğer bir yönüyle Alevi toplumunun dışlanmasına neden oldu.

3. SOĞUK SAVAŞ SONRASI KÜRESELLEŞMENİN, NEOLİBERALİZMİN VE POSTMODERNİZMİN ETKİLERİ

SSCB'nin 1985 yılında Mihail Gorbaçov döneminde başlayan yumuşama siyaseti ve sonrasında 1991 Aralık ayında dağılması sınıf siyasetini aşındıran nedenlerden biri olmuştur. Sovyetlerin dağılmasıyla beraber ekonomik sınıflar arasındaki gelir bozukluğuna bina edilen sınıf siyaseti büyük yara almıştır. Bunun bütün dünyada siyasal ideolojiler üzerinde etkileri olmuştur. Seksen öncesinde sol siyasal düzlem ile özdeşleşecek şekilde siyasete etki etmiş

olan Aleviler sınıf temelli bir siyasetin zemin kaybettiğini görerek eski imajlarından sıyrılmaya çalışmışlardır.

Aynı dönemde küreselleşmenin bütün dünyada güçlenmesiyle ulus devletler de sorgulanmaya başladı. Küreselleşmeyle beraber ulus devlet ile dış dünya arasındaki siyasal, sosyal ve ekonomik duvarlar aşınmaya başladı. Neoliberalizm ile bilgi, mal ve hizmetlerin ulusal sınırların ötesine geçmesi kolaylaştı. Toplumsal ilişki ve örgütlenmeler ulusaldan bölgesel ve uluslararası mekâna kaydılar ve yerel ilişkiler gittikçe uluslararası ilişkilerle iç içe geçti. Küreselleşmenin ulus devletin sınırlarını aşındırmasıyla birlikte ulusaltı etnik, dini ve kültürel kimlikler de güçlenmeye başladı (Ertan, 2017: 76).

Esnek üretim anlayışı ve küreselleşmenin etkisiyle ulus devletlerin etkisinin azaltılması siyasetin istikrarsızlaştırılmasını ve bu da etnik ve dini nitelikli yerel kimliklerin ortaya çıkmasına neden oldu. Küreselleşmenin getirdiği karmaşık ilişki ağları içerisinde yerel kimlikler, ihtiyaç duyulan güvenli limanlar olarak rağbet görmeye başladı.

Siyasette ulus ve sınıf yerine kültürel kimliklerin öne çıkmasının, postmodernizmle de ilgisi vardı. “Postmodernizm, rasyonelite, doğruluk, kesinlik ve objektivite gibi kavramlar karşısında dünyayı çoklu, değişken ve belirsiz yorumlama eğiliminde olan bir düşünce biçimidir” (Ertan, 2017: 77). Modern dönemde ‘akıl mutlak kesinliğe dayalı yargılara ulaşabileceği’ şeklindeki inancın tartışmasız kabul görmesi iktidar erkine yaslananların sahip oldukları ideolojik yargıları topluma dayatmasına neden oluyordu. Postmodern dönemde üzerinde siyaset üretilen temel konu kültürdü. Kültürün öne çıkmasıyla beraber yerel renklerin ‘tanınma’ hedefine doğru harekete geçmeye başladı. Türkiye’de doksanlı yıllardan itibaren etnik, dini ve kültürel kimliklerin görünürlük kazanmasında böyle bir düşünsel değişimin de etkisi bulunmaktaydı.

Türkiye’de Kürt kimliğinin aktif bir siyasi öge olarak ortaya çıkması Kemalizm’in ilk dönem katı Türkçülüğünün zihinsel kalıplarını yaraladığı ölçüde diğer bazı kimlik hareketlerine de kaynaklık etmiştir. Alevilerin doğrudan kendi isimlerine atıf yaparak ortaya koydukları toplumsal örgütlenmeye global düzeyde yaşanan Postmodernizm, küreselleşme ve SSCB’nin yıkılması gibi gelişmelerin Türkiye’ye etkilerinin bir sonucu olarak bakılabilir.

Türkiye iç siyaseti açısından bakıldığında Alevi örgütlenmesine Türk-İslam Sentezinin bir resmi ideoloji yönelimi haline getirilmesine duyulan tepki olarak bakılabilir. Aynı şekilde Kürt siyasal hareketinin uyarıcı etkisi ile İslamcı hareketin güçlenmesinden duyulan kaygının da savunmaya yönlendirici etkisinin bulunduğu düşünülebilir. Seksen sonrası örgütlenmenin

en önemli tetikleyici olayı ise Madımak Oteli katliamıdır. Bu olaydan sonra Aleviler doğrudan Alevilik adına örgütlenmeye başlamışlardır. Bilindiği gibi seksen öncesi Alevi örgütlenmesi sol siyasi aktörlerin gölgesindeydi. Yeni dünya şartlarında solun yaşadığı gerileme Alevi toplumunun yeni arayışlarının en temel nedenlerinden biri olmuştur. Madımak Otelinde yaşanan katliamda Alevilerin büyük oranda desteklediği SHP'nin iktidar ortağı olması ve bu partinin içinde üst düzeyde Aleviler olmasına rağmen olayın engellenememesi, Alevilerin siyasi partilerden hayal kırıklığına uğramasına neden olmuştur. Aynı katliamda doğrudan Alevi kimliğinin saldırıya uğraması da Alevilerin doğrudan kendi kimlikleri ile örgütlenmelerinin önemli nedenlerinden biri olmuştur.

4. 1990'LI YILLARDA ALEVİLERE YÖNELİK YAŞANAN ŞİDDET EYLEMLERİ

Doksanlı yıllarda Alevi toplumunun doğrudan kendi kimlikleriyle örgütlenmesinde o yıllarda meydana gelen şiddet içerikli olaylar etkili olmuştur. Temmuz 1993'te Sivas Madımak Otelinde Pir Sultan Abdal Derneği tarafından kültürel bir etkinlik düzenlenmiş ve bu etkinliğe Aziz Nesin ile birlikte birçok sanatçı ve aydın katılmıştı. Aziz Nesin Sünni kesimin çok tepkisini çeken Salman Rüşdi'nin 'Şeytan Ayetleri' adlı romanını Türkçeye çevirmiş ve bu yüzden Sünni kesim tarafından tepki ile karşılanmıştı. Aziz Nesin'in 1993'te Sivas'taki etkinliğe katılacağı duyulunca onu protesto etmek amacıyla bir gurup gösterici Madımak Oteline geldiler. Toplanan gurup oteli ateşe vererek yaktılar. Yangın sırasında otelde bulunan ve göstericilerden kaçma fırsatı bulamayan 33 kişi otelde diri diri yanarak veya dumandan boğularak hayatını kaybetti. Dört kişinin de kurşunlanarak öldüğü anlaşıldı. Üst düzey yöneticilerden güvenlik desteği istendiği halde olayların kontrolü kuşku verici bir şekilde gecikti (Massicard, 2007: 85). Siyasi çevrelerin büyük bir kısmı olayların tahriklerden dolayı meydana geldiğini savunurken, Alevi çevrelerden bazıları ise bu olayı Alevi tarihinde birçok örneği bulunan kendi mezhepsel kimliklerine bir saldırı olarak değerlendirdiler.

Bu olayın hem meydana geliş şekli hem de medyada yer alış şekli Aleviler üzerinde şok etkisi meydana getirdi. Alevi örgütlenmesinde ve örgütlere katılımında büyük bir hızlanma görüldü. Birçok yerlerde yapılan gösterilere büyük katılımlar oldu. Alevi kimliğinin meşrulaşması ve açıktan ifade edilmesi Madımak Oteli olayından sonra daha fazla ivme kazanmıştır.

Alevi örgütlenmesini etkileyen diğer önemli olay 12 Mart 1995'te İstanbul Gazi Mahallesiinde meydana geldi. Silahlı kişiler Alevilerin takıldığı dört kahveyi ve bir pastaneyi taradılar. Bu sırada bir kişi öldü yirmiden fazla kişi yaralandı (dunyabulteni.net). Sonraki günlerde

meydana gelen gösterilerde polisin göstericilere ateş etmesi sonucu toplamda yirmi bir kişi hayatını kaybetmiş, dört yüzden fazla kişi de yaralanmıştı (Ertan, 2017: 130).

Gazi olayları da Sivas olayları gibi Alevi örgütlenmesini tetikleyici bir etki meydana getirdi. Konunun medyada dile getiriliş şekli de Aleviler üzerinde etkili oldu. Fakat Gazi olayları sırasında aşırı solun Alevilerin yanında yer alması bazı Alevileri rahatsız etti. Çünkü Aleviler seksen sonrası örgütlenmelerinde sol bir kimlikle değil doğrudan doğruya Alevi kimliği ile örgütlenme faaliyetlerine girişmişlerdir. Seksen öncesi sol ve Alevi birlikteliğinden sıyrılmak istiyorlardı. Alevi sol özdeşleşmesi seksen sonrası Alevilerinin rahatsız oldukları bir bağdaştırma olarak görülmeye başlanmıştır (Massicard, 2007: 87). Sivas olayları Alevi örgütlenmesini oldukça hızlandırdı ve Alevi kimliğinin alenileşmesine neden oldu. Gazi olayları ise Alevilerde ‘solculukla özdeş olarak algılanma’ korkusu meydana getirdi.

5. 1980 SONRASI ALEVİ ÖRGÜTLENMESİ

1980 sonrasında sol, siyasal söylem düzeyinde çökse de solun kültürel yanları nostaljik bir unsur olarak müzik ve konserlerde dile getirilmeye devam eder. Protest müzikte Ahmet Kaya (Örmeci, 2017; politikaakademisi) devrimci müzikte Gurup Yorum ve Alevi müziğinde Arif Sağ, Musa Eroğlu gibi isimler tarafından icra edilen konserlere büyük kalabalıklar katılır (Tatari, 2013; aksam.com.tr). Kalabalıkların konser türü organizasyonlarda bir araya gelmesi Alevi kültür aktarımını sağladığı gibi (Akdeniz, 2014: 10) 1980 sonrası Alevi örgütlenmesini de tetikler. Alevi örgütlenmesinde başta Almanya olmak üzere Avrupa Alevileri öncü konumda yer alır. Türkiye Alevi örgütlenmesinin 1980 sonrası dönemini ise 1970’li yıllarda sol örgütlerde tecrübe sahibi olmuş isimler üstlenir. Seksen sonrası Türkiye’de kurulan Alevi dernekleri Hacı Bektaş adına kurulanlar ile Pir Sultan Abdal adına kurulanlar olarak iki ayrı kanaldan devam eder. Pir Sultan adına kurulan dernekler seksen öncesi sol terminolojiye vurgu yapmaya devam ederler (Özmen, 2011: 17). Bu derneklere göre Alevilik bir isyan ve haksızlıklarla mücadele geleneğidir. Hacı Bektaş adına kurulan dernekler ise Aleviliği bir inanç geleneği olarak gören Alevilerce kurulur. Alevi ismi kullanılarak kurulan ilk dernek Avrupa’da 1988 yılında açılmıştır. 2 Temmuz 1993 yılında meydana gelen Sivas Madımak katliamı 1980 sonrası Alevi örgütlenmesini tetikleyen en önemli olay olarak tarihe geçer (Üzüm, 1999: 337). Bu olaydan sonra Alevilerin yaşadığı hemen her yerleşim biriminde Alevi dernekleri kurulur.

Doksanlı yıllardan itibaren kurulan ve hukuki olarak vakıf ve dernek statüsünde olan Alevi örgütlerinin kendilerini Cemevi olarak adlandırdıkları görülmektedir (Rençber, 2012: 81). Amaç vakıf ve derneklerin hukukiliğinden hareketle resmi ibadethane statüsü elde etmek için

mücadele veren cem evlerine, ibadethane olma yolunda fiili durum meydana getirmektedir. Fakat Alevilerin bu talebi resmî kabul görmemektedir.

Türkiye ve Avrupa’da toplamda 2000 civarında Alevi Derneği bulunmaktadır. Bunların yaklaşık 1400 tanesi küçük ölçekli köy dernekleri şeklinde olup geriye kalan 600 dernek daha büyük yerleşim yerlerinde, şehir ve ilçelerde kurulan derneklerdir. 600 derneğin 240’a yakını Avrupa’da 360 kadarı da Türkiye’nin şehir merkezlerinde kurulmuşlardır. Derneklerden 5000 üyeli olanları olduğu gibi yaklaşık 50 civarında üyesi olanlar da vardır. Toplamda şehir merkezlerindeki Alevi derneklerine üye olan Alevilerin sayısının 300 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. Köy dernekleri de hesaba katılırsa üye sayısının bu miktarın iki katı kadar olduğu söylenebilir(Saraç, 2014; blog.milliyet.com.tr).

Fiili olarak Cemevi statüsünde çalışan Alevi dernek ve vakıf merkezlerinin daha önce dergah ve ocakların işlevine yakın bir fonksiyonla Alevi sosyal faaliyetlerinde merkezi bir konumda yer aldığı görülmektedir. Cem törenleri, sosyal aktivite kursları, cenaze merasimleri, sosyal amaçlı yemekler, konferans ve konserler gibi sosyal ve kültürel faaliyetler cem evlerinde icra edilebilmektedir (Rençber, 2012: 82).

Türkiye ve Avrupa’daki Alevi örgütlenmesi sekiz büyük konfederasyon ve federasyon bünyesinde toplanmıştır. Bu örgütlenmelerde Türk ve Kürt Aleviliğinin iç içe geçmiş olarak bulunduğu yapılar söz konusu olduğu gibi her birinin ayrı olarak bulunduğu yapılar da söz konusudur.

Alevi örgütlerin arasında gecikmeli olarak ortaya çıkan Arap Alevileri kendi içinde etnik bir homojenliğe sahiptir. Arap Alevileri olan Nusayri toplulukların da çeşitli dernek ve vakıflar bünyesinde örgütlendikleri görülmektedir. Türkiye’de örgütlenen farklı diğer bir grup da Zeynebiye hareketidir. Bu hareket Iğdır bölgesinde bulunan ve Anadolu Alevilerinden farklı olarak İran Şia’sı ile aynı inançsal özelliklere sahip olan Şii Türklerden meydana gelmektedir.

5.1.1980 Sonrası Alevi Örgütleri

Alevi çatı örgütlerinden Alevi Bektaşî Federasyonunun ilk kuruluş teşebbüsü 1994 yılında Alevi-Bektaşî Temsilciler Meclisi(ABTM) adı altında olmuş, daha sonra Alevi Bektaşî Federasyonu(ABF) olarak Eylül 2000’de kurulmuştur. Ankara Valiliğinin bu isme itiraz etmesiyle konu yargıya intikal etmiş 2002 yılında Yargıtay’ın bu isme onay vermesiyle federasyon tüzel kişilik kazanmıştır. Alevi ismiyle resmen STK kurulmasının yasallaşması bu

olaydan sonradır. Federasyonda çoğulculuk, eşitlik, demokrasi, laiklik ve barış gibi değerlere siyasal vurgu yapılmaktadır. Federasyon Diyanet İşleri Başkanlığının lağvedilmesi gerektiğini savunmaktadır. ABF'nin 214 üye derneği ve yaklaşık 120 bin üyesi bulunmaktadır (Saraç, 2014; blog.milliyet.com.tr).

ABF'ye bağlı Alevi Kültür Dernekleri(AKD) 102 şubeye ve yaklaşık 60 bin üyeye sahiptir. Dernek Atatürkçülüğe mesafeli görünmektedir. Demokrasi, laiklik, insan hakları vurgusu ve ayrımcılığa muhalefet bu derneklere öne çıkmaktadır. Alevilik tanımlama ve algılaması konusunda da bu kesimler bilinen resmi veya yaygın Alevilikten farklıdır. Bu dernek çevrelerinde Kürt Aleviliği vurgusu öne çıkmaktadır. Alevilik İslam'dan farklı olarak görülmektedir. Bu kesimlere göre Alevilik Mezopotamya'nın İslam öncesi inanışlarının devamıdır. Ayrıca Aleviliğin resmi tanımlamasına muhalefet etmek de bu dernekte öne çıkan özelliklerden biri olarak dikkat çekmektedir (alevikulturdernekleri.com).

ABF'ye bağlı diğer bir dernek olan Pir Sultan Abdal Kültür Derneği(PSAKD) 61 şubeye ve yaklaşık 40 bin üyeye sahiptir (alevifederasyonu.org.tr). Bu dernek çevreleri sol siyasal kanat ile özdeşleşen Alevilerin tipik örnekleridirler. Alevilerin bu fraksiyonunda emek vurgusu, 1 Mayıs, insan hakları, demokrasi ve laiklik öne çıkan siyasal değerler olarak görülmektedir. Dernekte etnik vurgu yerine sınıf vurgusu ön plandadır. ABF'ye bağlı Aleviler, Aleviliği bir dini gelenek olarak değil daha çok bir siyasal eylem ve isyan geleneği olarak algılamaktadırlar.

Alevi Vakıflar Federasyonu 2005 yılında kuruluş için teşebbüs etmiş 2008 yılında kuruluşu onaylanmıştır. 63 şubesi vardır. Federasyonun en çok öne çıkan kesimi 1995 yılında İzzettin Doğan tarafından kurulan Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi çevreleridir(CEM Vakfı). Alevi Vakıfları Federasyonunun 63 şubesinin 49 şubesi CEM Vakfının şubeleridir (cemvakfi.org). Vakfın önemli özelliklerinden biri Aleviliğin bir isyan geleneği olarak nitelendirilmesine karşı çıkmalarıdır. Dolayısıyla bu vakıf çevresinde kümelenen Alevilerin dini yönü ağır basmaktadır. Fakat bu kesim dini özellik olarak, daha önce bahsi geçen Ehl-i beyt Şia'sı ile aynı değildir. Bunlar Aleviliğin Türk Müslümanlığı ve tasavvufu olduğunu, Sünniliğin ise Arap Müslümanlığı olduğunu savunmaktadırlar. 'Sünni İslam'ın, İslam'ın Arap yorumu olmasına karşılık, Aleviliğin İslam'ın Türk yorumunu olduğu' yaklaşımı bu kesimce savunulan konulardan biridir (Reed, 2002: 292). Atatürkçülük, laiklik, ülkenin bölünmez bütünlüğü vurguları bu vakıf çevrelerinde dikkat çekici düzeydedir (zeynelabidinvakfi.org.tr).

Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı 1994 yılında kurulmuştur. Türkiye genelinde 44 şubesi bulunmaktadır. Bu vakıf Hacı Bektaş felsefesini 'bütün kültürel kesimlere yaşama

imkânı tanıyacak' bir Alevilik anlayışı ile yaşatmaya çalışan bir STK konumundadır. Demokrasiye, laikliğe ve özgürlüğe vurgu ve ötekileştirmeye ve ayrımcılığa muhalefet bu vakıf çevrelerinin özelliklerindedir (hacibektasvakfi.web.tr). Vakfın genel özelliği daha çok Aleviliğin kültürel boyutuna vurgu yapmasıdır (Massicard, 2007: 90).

Alevi Dernekleri Federasyonu(ADF), geleneksel Türk Aleviliğinin Türklük vurgusu güçlü bir fraksiyonudur. Laiklik, demokrasi, Atatürkçülük ve şeriat karşıtlığı bu Alevi kesiminde öne çıkan siyasal vurgulardır. Alevilik İslam'ın Türk yorumu olarak görülmekte ve Türkçe ibadet vurgusu öne çıkmaktadır. ADF Kemalizm'in, ibadet dilinin Türkçe olmasından dolayı Aleviliğe 'milli Türk dini' olarak bakmasını en çok benimseyen Alevi çevresi olduğu söylenebilir. Alevi dernekleri arasında işbirliğini sağlamak ve Aleviliğe yönelik araştırmalar yapmak bu federasyonun amaçlarındandır (aleviderneklerifederasyonu.org).

Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu, 1988 yılında Almanya Alevi Cemaati Federasyonu olarak kurulan AABK, 1993 yılında adını Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu olarak, daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde kurulan Alevi Federasyonlarının üst bir çatı örgütü olmak üzere Avrupa Alevi Birlikleri konfederasyonu olarak değiştirmiştir. AABK'nin 141'i Almanya'da olmak üzere 248 üye derneği vardır. Birçok Avrupa ülkesinde örgütlüdür. Konfederasyon Almanya, Danimarka, Avusturya ve İsviçre'de eyalet ve federal hükümetler düzeyinde tanınmıştır. AABK'nin amacı Alevi kültür ve kimliğini korumak ve Avrupa'ya uyum sağlamasını temin etmektir.

Demokratik Aleviler Federasyonu(FEDA), Kürt hareketi tarafından Avrupa'da 'Kürdistan Aleviler Birliği' adıyla kurulmuştur. Federasyon son şekliyle Demokratik Alevi Federasyonu ismini almıştır (dersimnews.com).FEDA'nın en belirgin özelliği Aleviliği Kürtlerin İslam öncesi dini olan Zerdüştlüğün kalıntısı olarak görmesi ve Kürt kökenli olarak tanımlamasıdır. Bu kesime göre Alevilik, İslam'a karşı direnen Zerdüş inanişli Kürt toplumunun günümüze kadar devam eden inanişinin adıdır. Ateşe kutsallık veren Mecusilerin dininin diğer bir ismi Aleviliktir(Aleve tapanlar). Bir kısım Türk milliyetçilerinin Aleviliği İslam öncesi Türk inaniş olarak görmesi gibi Kürt milliyetçilerinin bir kısmı da Aleviliği Kürtlerin İslam öncesi inanişinin bütün baskılara rağmen zor kırsal alanlarda devam etmiş bir şekli olduğunu düşünmektedir. Türkçeyi ibadet dili olarak kullanan Aleviliğin bu özelliğinin milli Türk dini oluşturmak için referans kabul edilmesi gibi, bir kesim Kürt milliyetçileri de Kürt etnik

kökeninden Alevilerin Kürtçeyi ibadet dili olarak kullanmalarından dolayı Aleviliği ‘milli Kürt dini’ olarak görme eğilimindedir.

Aleviliği milli Kürt dini olarak görme yaklaşımı bir yönüyle Türk milliyetçiliğinden çekilmiş bir kopya ise de diğer taraftan PKK ve Kürt siyasal hareketinin böyle bir ideolojik bağ üzerinden Alevi toplumu ile bir yakınlık kurmaya çalışmasıdır. Bu ideolojik yakınlaşmanın nedeni PKK’nın daha önce Alevi toplumu arasında taraftar bulmakta zorlanmasıdır. Kürt Aleviliği için yapılacak bir değerlendirme olarak PKK’nın bu siyasal hamlede belirli bir düzeyde başarıya ulaştığı söylenebilir.

Tahtacı Kültür Dernekleri Federasyonu(TADEFE), 2016’da kurulan bu Federasyonun 17 şubesi bulunmaktadır. Bu federasyonun şubeleri daha çok İzmir çevresinde ve Ege bölgesinde yoğunlaşmaktadır (dersimnews.com). Bu dernek çevrelerinde Tahtacıların geleneksel yapısına ve kültürel faaliyetlerine dikkat çekilmektedir. Alevilere karşı yapılan ayrımcılık ve Türkiye’de Alevi toplumunun yaşadığı sıkıntılar dile getirilen konulardan bazılarıdır. Atatürkçülük vurgusu bu Alevilerde dikkat çekmektedir. Kürt siyasal hareketine karşı bir tutum sergileyen bu dernek çevresindeki Alevilerde Türk milliyetçiliği vurgusu da dikkat çekici düzeydedir.

Dünya Ehl-i Beyt Vakfı, 1997 yılında ekonomist Fermani Altun tarafından kurulmuştur (ehlibeyt.org.tr). Bu vakıf daha çok Aleviliğin dini boyutunu öne çıkarmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi on iki imam Şiiliğine yakın bir söyleme sahiptir. Bunlar Aleviliğin tanımlanmasında Kuran’ın temel referans olması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu yönüyle de İran’ın resmi mezhebi olan Caferilikle ilişkili bir söyleme sahiptir. Bu vakıf Türkiye’de diğer Alevi kesimden çok Sünni kesim ile irtibatlıdır. Fakat vakfın kitlesel bir tabandan çok bir girişimci gurupla ilişkisi vardır. Yani toplumsal tabanı zayıftır.

Sayılan Alevi örgütlenmeleri genel olarak üç ana grup olarak sınıflandırılabilir. Birincisi; Aleviliğin kültür ve folklor yönünü öne çıkarmaktadır. Bunlar Aleviliğin siyasi ve dini yönüne mesafeliler. TADEFE bu kesime örnek teşkil eder. İkinci kesim; Aleviliği bir isyan geleneği olarak öne çıkararak kesim, bunlar Aleviliğin kültür yönüne vurgu yapsalar da asıl vurguyu siyasal direniş geleneğine yapmaktadırlar. Alevi Kültür Dernekleri ve Pir Sultan Abdal Kültür Dernekleri’nin de üyesi olduğu Alevi Bektaşî Federasyonu, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, Avrupa Alevi Birlikleri Konfederasyonu ve Demokratik Alevi Federasyonu örgütlenmeleri bu kategoride sayılabilir. Bu örgütlenmeler seksen öncesi sol ideoloji ile özdeşleşen Aleviliği hatırlatmaktadırlar. Üçüncü kesim; Aleviliğin dini yönünü öne çıkararaklardır. Bu üçüncü kesim kendi içinde iki kısma ayrılıyor. Bunlardan biri Aleviliğin

siyasal direniş geleneği olduğu savını reddediyor, kültürel yönünü ikinci planda tutuyor, dini yönden ise Aleviliğin İslam'ın Türk yorumu olduğunu savunuyor. Cem Vakfı'nın üyesi bulunduğu Alevi Vakıflar Federasyonu ve Alevi dernekler Federasyonu bu guruba dahil edilebilir. Tahtacı Kültür Dernekleri de hem Türkmen hem de Alevilik vurgusuyla bu kategoride değerlendirilebilir. Üçüncü kesimin diğer kısmı temel kaynak olarak Kuran'a vurgu yapıyorlar. Sünni toplumu ile iyi ilişkilere sahipler. Aleviliğin kültürel ve siyasal direniş yönünü kabul etmiyorlar.

Arap Aleviliği Örgütlenmesi, etno dinsel Alevi guruplardan biridir. 1990 yılında kurulan ASDA Derneği ve daha sonra ASDA'dan ayrılanlar tarafından kurulan ASDA Vakfı Arap Alevileri tarafından bazı sorunlarla mücadele etmek ve talepler dile getirmek üzere kurulmuştur (tr-tr.facebook.com/Asda). Güney Eğitim Vakfı(GEV) 1994'te ekonomik olarak üst sınıf mensubu bir kısım Arap Alevileri tarafından, başarılı fakat yoksul öğrencilere burs temin etmek amacıyla kurulmuştur (guneyegitimvakfi.org.tr). Alevi Kültürünü Araştırma Derneği(AKAD) 2006 yılında Aleviliği tanıtmak, yaygınlaşmasına katkıda bulunmak ve ilmi yöntemlerle araştırmak amacıyla kurulmuştur (akad.org). Arap Aleviliđini Koruma ve Yaşatma Derneği(AKYAD) 2011'de Samandađ' da Arap Aleviliđini ve Arapçayı korumak amacıyla kurulmuştur. Daha lokal düzeyde kurulan bazı Alevi dernekleri de bulunmaktadır. Ehl-i Beyt Kültür ve Dayanışma Vakfı(EHDAV), Alevi İslam İnancını Yaşatma Derneği(ALİYAD), Ehlidar Kültür Merkezi gibi bazı Alevi örgütleri buna örnek verilebilir (Mertcan, 2015: 341). Arap Alevilerin örgütlenme çalışmalarında doğrudan Arap Alevi kimliğine vurgu yapmakta daha kapalı bir yöntem izledikleri görülmektedir.

Zeynebiye Hareketi, Türkiye'de nüfusunun yaklaşık yarısı Şii olan vilayetlerden biri olan Iğdır'da Zeynebiye hareketi olarak bilinen bir kesim bulunmaktadır. Hareket, lideri olan Selahattin Özgündüz tarafından 1978 yılında başlatılmıştır. Harekete bağlı Şii kesimler Aşura Matem Merasimleri gibi İran Şii nüfusunun tarihsel inanışlarına benzer çeşitli aktiviteler ve organizasyonlar düzenlemektedirler. Bu nüfus kesimleri Iğdır, Kars gibi İran'a yakın bölgelerde bulunmakla beraber büyük şehirlerde de bulunmaktadır (zeynebiye.com).Ehl-i Beyt Vakfına benzer şekilde bu kesim de İran'daki Şia inanışına yakın bir inanç profiline sahiptir. Anadolu Aleviliği ile ortak bir tarih ve teolojik içeriğe sahip görünmemektedir. Iğdır Alevilerinin İran Şia mezhebi ile teolojik ortaklıkları belirgin olmakla beraber bu kesimlerin kendilerini Türkiye Cumhuriyetine ait gördükleri anlaşılmaktadır.

5.1.1. Barış Partisi

Alevi politikleşmesini tetikleyen nedenlerden biri de Türk Siyasal İslamcılığının 1990'lı yıllardaki temsilcisi olan Refah Partisinin 1995 seçimlerinde en çok oyu alan parti olmasıydı. Bu sonuca bağlı olarak başlayan laiklik tartışmaları Alevi kesimleri tedirgin etti. Aynı dönemde Kürt siyasal hareketinin yükselişe geçmesinin kimlik siyaseti yapmakta meydana getirdiği kolaylaştırıcı rol de etkili oldu. Kürt kimliği duyarlılığına bağlı olarak terör eylemleri gerçekleştiren PKK'ya karşı yürütülen mücadelenin paramiliter unsurlar eliyle yürütülmesinden kaynaklanan faili meçhul cinayetler birçok kesim arasında siyasal sisteme olan güvenin kaybolmasına neden oldu. Alevilerin böyle güvensiz bir siyasal sistemde kendilerini savunabilecekleri güvenli bir politik tepki platformuna ihtiyaçları vardı. Seksen sonrası Alevi politikleşme çabası bu ihtiyaçlara bir cevap arayışı olarak doğdu.

İlk birleşme, "Alevi Bektaşî Temsilciler Meclisi" adıyla gerçekleşti. Meclis'in bileşenleri Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği, Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Derneği, Şahkulu Sultan Dergâhı, Karacaahmet Sultan Dergâhı, Semah Kültür Vakfı, Cem, Nefes ve Kervan dergileriydi (rusencakir.com). Bütün Alevi renklerini bünyesine katma hedefiyle ortaya çıkan ABTM içindeki bileşenler arasında geleneksel Alevi kurumlarının mecliste yeterince temsil edilmediği konusu üzerinden fikir ayrılığı başladı (alevibektasi.eu). Meclis bileşenlerinin Diyanete karşı tutumlarında da birbirine uymayan yaklaşımlar mevcuttu. Bileşenlerden Cem dergisi Alevilerin Diyanette temsil edilmesini savunurken diğerleri Diyanetin bütünüyle kaldırılmasını savunmaktaydı. Cem dergisi bu tartışmadan dolayı Meclisten çekildi. Meclisteki diğer bileşenler arasında tartışmaya neden olan asıl konu ise meclisin bir Alevi partisine dönüşüp dönüşmemesi konusuydu. Mecliste önemli bir ağırlığı olan PSAKD bir Alevi partisine kesinlikle karşı çıkmaktaydı. Dinsel bir kimlikle parti kurmanın ve siyaset yapmanın laiklikle bağdaşmayacağı düşünülüyordu. Diğer taraftan Siyasal İslam'a bu gerekçe ile karşı çıkan Alevilerin mezhepsel kimliğe dayalı bir söylemle siyaset yapması kabul edilebilir değildi. Meclisin diğer bileşenleri ve özellikle Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu ise Alevilerin dernekleşme siyasetinin Alevi sorunlarını çözmeye yetersiz kaldığını dolayısıyla daha etkili bir örgütlenme olarak partileşmenin bir ihtiyaç olduğunu savunmaktaydı. Hacı Bektaş Veli Kültür ve Tanıtma Dernekleri ve diaspora Alevilerini temsil eden Avrupa Alevileri tercihlerini partileşme yönünde ifade edince ibre bir Alevi partisinin kurulması yönüne kayd (Ertan, 2017: 241).

Barış Partisi bu tartışmaların bir sonucu olarak ortaya çıktı. Bir kısım Alevi örgütlü yapıları ve önde gelenlerinin partileşme kararları ile Tunceli'li Alevi kökenli işadamı Ali Haydar

Veziroğlu'nun Demokratik Barış Hareketi eşzamanlı olarak ortaya çıktı. Hareket kısa bir süre sonra Barış Partisine döndü. DBH'yi kuran Ali Haydar Veziroğlu, Semah Vakfının genel sekreteri Cafer Özer Koç ve Alevi hareketinin önde gelen aktivistlerinden Reha Çamuroğlu'nun içinde bulunduğu bir gurup partinin programını kaleme aldı (Ertan, 2017: 248). İddiaların tersine DBH'nin sol bir parti olmadığı, programındaki Marksizm eleştirisinden ve özelleştirme vurgusundan anlaşılmaktadır. Parti programı post-cold-warworld(soğuk savaş sonrası dünya) şartlarına uyumu ifade edecek şekilde hazırlanmıştır denilebilir. Ekonomide denetlenen ve rekabete dayalı serbest piyasa, dış politikada etnik ve dini yakınlığa dayalı müttefiklikler kurulmasına karşı çıkan ve statükoyu ifade eden 'Yurtta sulh cihanda sulh' ilkesi, soğuk savaşın kutupları arasında yaşanan sanayi rekabetinden dolayı ihmal edilen çevre politikalarına vurguyu ifade eden ekolojizmDBH'nin programında yer alan konulardır. Dünyanın batısının doğusunu, kuzeyinin de güneyini sömürdüğü bir manzarada sömürgecilik muhalefeti ve evrensel ulus üstü sosyal adalet vurgusu da parti programında dikkat çekmektedir. Doğrudan Alevilikle ilgili olarak yapılan değerlendirmelerde diyanette reform yapılması, inanç serbestliğinin sağlanması gibi vurgular yer almaktadır. Cumhuriyetin Aleviler açısından 'hayatlarının güvence altına alındığı' bir dönemin başlangıcı olarak görüldüğü de programda vurgulanmaktadır (Demokratik Barış Hareketi, 1996).

1995 sonlarında kurulan parti 1999 seçimlerinde % 10 seçim barajından dolayı ÖDP ve CHP ile seçim ittifakı çabasına girdi. Fakat bu çabalar sonuçsuz kaldı ve parti Türkiye genelinde % 0.25 oranında oy alabildi (tbmm.gov.tr/develop). Bu sonuçtan sonra yönetim partiyi fesh ederek malvarlığını Milli Eğitim Bakanlığına bağışlamaya karar verdi.

DBH Alevi kimlik partisi olarak ortaya çıkmamış; bunun yerine Alevi toplumunun da politik taleplerine cevap teşkil edecek bir siyasal proje olarak ortaya çıkmıştır. Kadro olarak destek veren kesimler göz önünde bulundurulduğunda hareketin bir kısım Alevi örgütlerinin yönetici ve üyeleri tarafından kurulduğu görülmektedir. Başta partinin bir Alevi partisi olarak kurulacağı duyurulmuşsa da fakat bu birçok Alevi örgüt tarafından 'inanca dayalı siyaset yapmaya karşı oldukları' gerekçesiyle eleştirilmiştir. Eleştirilere partinin bir Alevi partisi değil bir 'sol parti' olduğu açıklamalarıyla cevap verilmiştir.

Sonradan Barış Partisi olarak yola devam eden DBH ilk başkanlığa, Alevi partisi imajından sıyrılmak için Alevi olmayan Prof. Dr. Mehmet Eti'yi getirmiştir (Kaynar, 2007: 307). Alevi

partisi olarak kurulup Alevi partisi olarak tanınmaktan çekinmek Barış Partisinin temel çelişkisiydi.

Barış Partisinin başarısız olmasının çeşitli nedenleri ileri sürülebilir. Bunlardan biri partinin siyaset sahnesinde yer aldığı süreçteki Türkiye'nin siyasal iklimi ile ilgilidir. 28 Şubat kararlarına bağlı olarak laiklik tartışmalarının en yoğun yapıldığı bu dönemde Alevi toplumu, rejimin siyasal İslamcı iktidardan kurtarılması amacıyla güçlü alternatif olarak ortaya çıkan DSP'ye yönelmiştir. Türkiye şartlarında askerin siyasete -özellikle irtica gerekçesiyle- müdahale ettiği dönemlerde Alevi söylemi laikliğin bir teminatı olarak öne çıkarılmıştır. Bu söylemin gereği olarak Alevi siyasal desteği laikliğin himayesi adına daha güçlü sol partilere yönelmiştir.

Mehmet Ertan Barış Partisinin başarısızlığının bir nedenini, Aleviliğin heterodoksiden kaynaklanan kozmolojik belirsizliğine bağlamaktadır (2017: 266). Alevilik içerik olarak senkretik özelliği ve heterodoks yapısı ile karakterize bir öğretilerdir. Fakat Aleviliğin bu özelliğinin bir kimlik siyaset ögesi olmasını engelleyecek bir neden olarak görülmesi diğer Alevi örgütlenmeleri ve diğer kimlik hareketleri ile karşılaştırıldığında açıklayıcı gelmemektedir. 1980 öncesinde bir Alevi Partisi olarak kurulan Türkiye Birlik Partisinin aldığı oy oranına ve elde ettiği başarıya bakıldığında Alevi kozmolojisinin kimlik siyaseti için önleyici bir etken olmadığını görebiliriz. 1966 yılında kurulan TBP'nin Alevi nüfusunun yoğun olarak yaşadığı illerde neredeyse Alevi nüfusuna orantılı olarak aldığı oy miktarı Alevi heterodoksisinin siyasallaşma için bir engel olmadığını gösterir. Barış Partisinin TBP'ye oranla başarısız olmasının nedeni Aleviliğin kozmolojisinden çok partinin geleneksel Alevilikle ilişki kuramamasıdır. Partinin içindeki kadroların modern değerlere göre yetişmiş siyasetçiler olması, geleneksel Alevi toplumunun parti ile Alevilik arasında bir bağ kurmasına imkan vermemiştir. Barış Partisinin ne söylemlerinde ne de programında geleneksel Aleviliğe vurgu yapacak bir belirti bulunmamaktaydı. Diyanet reformu gibi söylemler ise Aleviliğin tepkisel taleplerini ifade eder, doğrudan Aleviliğin kendisini değil.

Barış Partisi tecrübesinden sonra anlaşılmaktadır ki Alevi toplumu kendi mezhepsel kimliklerinin de siyasal bir değer bulduğu çokkültürcü bir siyasal arena yerine, kendileri ile Alevi olmayanlar arasında mezhepsel farklılığın belirsizleştiği Türkiyeli olma gibi siyasal kavramlar üzerinden politik hayata katılmak istemektedirler.

6. 1980 SONRASI ULUSAL PARTİLER VE ALEVİLERLE İLİŞKİLER

Alevilerin 90'lı yıllarda bir kimlik partisi bünyesinde siyasallaşma tecrübesinin başarısız olmasının da etkisiyle, Türk siyasetinde yer alan partilerin Alevi oylarına yönelik bazı

politikalar belirledikleri görülmektedir. Bu politikalarda dikkat çeken noktalardan biri hem siyasal partilerde hem de Alevi toplumunda seksen öncesi tutumlarda önemli ölçüde değişikliklerin yaşanmasıdır. Seksen öncesi dönemde Alevi oylarının kategorize edilmesi nispeten daha kolayken seksen sonrasında bu konuda büyük bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. Sağ sol düzlemi ve mezhebe bağlı tercihler, yerel düzeyde yapılan Alevi siyasal tercihlerinde etkili olmakta, fakat ulusal düzeyde bir belirleyici olmaktan çıkmaktadır. Seksen öncesinde Alevi oyların önemli ölçüde Ecevit CHP'sinde toplanmasına benzer şekilde, 1980'li yılların sonunda Alevi oyların büyük oranda Erdal İnönü liderliğindeki SHP'de toplandığı görülmüştür. Fakat bu kısa sürmüş doksanlı yıllardan itibaren Alevi oyları, programları birbiriyle bağdaşmayan siyasal partilere bölünmüştür.

1983 yılında darbe sonrası yapılan ilk genel seçimlere sadece üç partinin girmesine izin verilmiştir: MDP, ANAP ve HP. Bu partilerden Eski CHP çizgisine yakın olan HP Tunceli ve Tokat gibi Alevi nüfusun yoğun olduğu yerlerde yüksek oranda oy aldı (tbmm.gov.tr/develop). Fakat diğer Alevi oylarının büyük bir kısmını dört eğilimi birleştirme iddiasındaki ANAP aldı. HP'nin aldığı oylar için seksen öncesi Alevi siyasal tutumunun devam ettiği değerlendirilmesi yapılabilir. ANAP'ın aldığı Alevi oyları ise seksen öncesi çatışmacı ortamdan kaçınıp daha barışçı bir ortam arzusundan kaynaklanmaktaydı. ANAP'ın 1986 yılından itibaren MGK'da bir rejim ilkesi olarak belirlenen Türk İslam Sentezini benimsemesiyle beraber dört eğilimi birleştirme söylemine olan güven azaldığı için Alevi oyların tekrar sol partilere yöneldiği görülmektedir.

Alevilerin SHP'ye olan desteklerinin 1993 yılında meydana gelen Sivas olaylarına kadar devam ettiği söylenebilir. Massicard'ın tespitiyle Sivas Madımak olayından sonra SHP Alevi Partisi olarak anılmaktan çekindiği için olaya yeterince sahiplenememiş, bundan dolayı Aleviler verdikleri desteği geri çekmeye başlamışlardı. Bu dönemde sol partilerin Alevilerle ilgili söylemlerinin zorunlu din derslerinin kaldırılması ve Diyanette farklı mezhep bürolarının da yer almasını savunmak şeklinde olacaktı. 90'lı yılların sonlarına doğru Alevilerin DSP'ye desteğinin de önemli ölçüde çekildiği görülür. Bunun sebebi DSP'nin bir siyasal söylem olarak mezheplerin kurumsallaşmasına karşı çıkması ve Alevi ve Sünnileri birleştirmekten bahsetmesidir (2007: 204).

Ulusoy ailesinden Yusuf İzzettin Ulusoy'un DYP'nin kurucuları arasında yer alması (dyp.com.tr) geleneksel Aleviliğin sağ partilerle kurduğu ittifakı göstermektedir. 1995 yılında

Tunceli milletvekili Kamer Genç'in DYP'ye geçmesi de bu desteği ifade eder. Alevilerin DYP'ye desteğinin bu partinin Refah Partisi ile 1996'da koalisyon kurmasıyla beraber geri çekildiği şeklinde dile getirilen bir değerlendirme vardır. Alevi örgütlerinden bir kısmının 28 Şubat sürecinde hükümete el çektirmek isteyen askerlerle aynı tepkilere sahip olduğu bilinmektedir. Fakat DYP'ye Alevilerce verilen desteğin geri çekilmesi şeklinde yorumlanacak bir veri bulunmamaktadır (Massicard, 20017: 205).

Doksanlı yıllarda kimlik partilerinin Alevi kesimlere yönelik politika ve söylemler geliştirdiği ve Alevilerin de bu söylemlere duyarsız kalmadığı söylenebilir. Orta Anadolu'da Alevi Sünni nüfusun birlikte bulunduğu illerde sağ seçmenin kimlik partilerine yöneldiği Alevi seçmenlerin ise yeterince belirgin olmamakla birlikte, sol partileri desteklemeye devam ettiği veya merkez sağ partilere yöneldiği görülmektedir. Alevilerin bazı guruplarının da sol Alevi özdeşliğine dair yaptıkları özeleştirici ve sorgulama diğer bazı alternatifleri gündeme getirmiş ve Alevi siyasal tercihleri ulusal partiler arasında çeşitlenmeye başlamıştır.

1990'lı yıllarda İstanbul CHP il başkanlığına yeni görevlendirme ile getirilen isim CHP başkanı olan Deniz Baykal tarafından kamuoyuna 'Hem Türk hem de Sünni' diye takdim edilmiştir (Sağlar, 2009, birgun.net). Bu söylem CHP'nin Alevi Partisi olarak anılmaktan rahatsızlık duyduğunu ve bundan kurtulmak istediğini göstermektedir.

Doksanlı yıllarda seksen öncesi kesinlikle beklenmeyen bazı siyasi yakınlaşmalar da gerçekleşir. 1994 belediye seçimlerinde Azeri Şii Türklerin yaşadığı Kars'ta belediye SHP'den MHP'ye geçer (ysk.gov.tr). Aynı durum Erzincan'da da yaşanır. Erzincan'da MHP'li belediye başkanı açıkça Alevilere yakınlaşmaktan bahseder ve seçimde bir kısım Alevilerin desteğini de alarak seçimi kazanır (erzincan-bld.gov.tr). 1999 seçimlerinde MHP Amasya'da bir Alevi'yi aday gösterir ve seçimi kazanır (hurriyet.com.tr). Massicard bazı Alevilerle yaptıkları görüşmelerde 1999 seçimlerinde Çorum'da, Şii eğilimli bazı Alevilerin İslamcılara oy verdiğini, Sivas'ta da bir kısım Alevilerin milliyetçilere karşı İslamcılara desteklediklerini tespit eder (2007: 205). 1990'lı yıllarda Aleviler CHP ve DSP gibi solda konumlanan partilere oy verdikleri gibi sağın çeşitli renklerine de belirli oranlarda destek vermişlerdir. Dolayısıyla bu dönem Alevi siyasal tutumu için, sol ağırlıklı bir tercihin hakim olduğu, fakat partizan bir özdeşleşmenin olmadığı söylenebilir.

Partilerin doksanlı yıllarda Alevilere karşı tutumuna bakıldığında pragmatik bir yönelimin ideolojik bir sınıflandırmanın yerini aldığı görülür. Alevi nüfusun ağırlıkta olduğu yerleşim birimlerinde partiler genellikle Alevi adaylar gösterirler. 1999 seçimlerinde Refah Partisinin

yerine kurulan Fazilet Partisi'nin Tunceli'deki adayı Hıdır Bulut bir Alevi dedesidir(Yeni Şafak, 1999).

1980 sonrası dönemde Alevi örgütlenmesi büyük bir artış gösterdi ve bu örgütler Alevi oyları ile siyasal partiler arasında aracı rolü oynamaya başladılar. Bu süreçte Alevi örgütler partilerle Alevilik için lobi faaliyetleri de yürütmeye başladılar. 1982 anayasasının, meclis dışı aktörleri siyasetten uzak tutucu içeriğinin 1995 yılında değiştirilmesiyle beraber Alevi örgütlerinin partiler üzerindeki etkisi de artmaya başlar (Gülmez, 1999: 15). Örgütlerin bu dönemde topluluk çıkarlarını savunmak için politika geliştirdikleri ve ideolojik değil pragmatik davrandıkları söylenebilir. Fakat bu tutumun da kendi içinde birçok farklı siyasal çeşitliliği barındırdığı bilinmelidir. Doksanlı yıllarda Hacı Bektaş Veli Dernekleri ve Pir Sultan Dernekleri siyasal taleplerini din dersleri ve diyanetin kaldırılması üzerine bina ederler. Bu talepler CHP'den daha sol partilere işaret eder. CEM Vakfı Alevilere vaad edilen maddi destek üzerinden siyasal tercih belirtir ve Çiller liderliğindeki DYP'ye yaklaşır. İslami guruplara yakınlık da Alevi birliklerinin destek verecekleri partiler için bir belirleyici olabilmektedir. İdeolojik olarak yakınlık duyulan DSP'nin bir kısım İslami guruplarla geliştirdiği ilişkiler bazı Alevi örgütlerinin bu partiye kota koymasına neden olmuştur (Massicard, 2007: 214). Schüler bundan dolayı 1990'lı yıllarda Alevi örgütlerinin partilerle kliental bir ilişki geliştirdiklerini savunmaktadır (1999).

SONUÇ

1950'li yıllardan itibaren Alevi toplumunun, geleneksel ilişkilerin egemen olduğu ana yerleşim yerlerinden göç etmeleriyle beraber Alevi siyasal değişimi de başlamış oldu. Göçün Alevi toplumu üzerindeki en önemli etkisi dinsel yaşamın merkezinde yer alan dedenin eski konumunu yitirmesidir. Dede Alevi kültür kodlarının aktarımında en merkezi konumda yer almaktadır. Göç ile birlikte toplum dededen kopmuş ve bu durum Alevi sekülerleşmesine neden olmuştur.

1980 öncesi Alevi sekülerleşmesi Alevi toplumunun sol söyleme yönelmesiyle sonuçlanmıştır. Sol söyleme yöneliş de Alevi geleneğini olumsuz etkilemiştir. Alevi geleneksel ilişkileri sol söylemin eleştirel yaklaşımıyla değerlendirilerek dedelik bir sömürü kurumu olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım Aleviliğin göç ile beraber yaşadığı sekülerleşmenin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Seksen öncesi göç ve diğer

toplumsal şartların etkisiyle örgütlenme ihtiyacı belirmiş ve ortaya çıkan örgütlenmede Alevilik bir sınıf söylemine dönüşmüştür.

1980 sonrası yaşanan değişim Alevileri derinden etkilemiştir. Sol söylemin global düzeyde etkisini kaybetmesiyle beraber ideolojik yaklaşımlar önemini yitirmiştir. Liberalizmin ekonomik hayatta etkili olmasıyla beraber bireyselleşme eğilimi öne çıkmış ve sol söylem arkasında motive olan Alevi gençlik idealizmine rağbet oldukça azalmıştır. Seksen sonrası Alevi toplumunun solun etkisinden çıkmaya başlamasıyla beraber geleneksel Alevilikle buluşmak için yeni çabalar devreye girmiştir. Alevi gelenekleri ile seküler Alevi toplumu arasında ortaya çıkan mesafe Aleviliğe tekrar dönüşle kapatılmaya çalışılmıştır. Fakat bu süreçte Alevilik geleneğinde yer almayan içeriklere kapı açmıştır. Yazılı kaynakların yetersiz olmasından kaynaklanan boşluklar modern yaklaşımlar yoluyla kapatılmaya çalışılmıştır. Aleviliğin geleneğe tekrar dönmesi, aynı zamanda Alevi toplumunun geleneksel Alevi kurumları ve gereksinimlerine dair siyasal talepler geliştirmelerine neden olmuştur. Sünni toplumun 1950'li yıllardan itibaren siyasal iktidarlara ilettiği taleplerin benzerini, Alevi toplumu geleneksel Aleviliğe dönüşün yaşandığı doksanlı yıllardan itibaren dile getirmeye başlamıştır (Aktay, 2007: 66). Bu değişim aynı zamanda Alevi toplumunun siyasal tercihleri için temel belirleyicilerden biri haline gelmiştir. Seksen öncesi partilere karşı ideolojik yaklaşımlar yerini kliental ilişkilere bırakmıştır. Hangi parti Alevi toplumunu dinsel bir gurup olarak tanımayı, cem evine ibadethane statüsü verileceğini, dedelere maaş bağlanacağını, cem evlerine ekonomik destek sağlanacağını, Aleviliğin ders kitaplarına konulacağını vaad etse Alevi siyasal duyarlılığı bu yöne kaymaktadır. Alevi topluma yönelik ekonomik, bürokratik ve söylemsel ayrımcılıkların sona erdirilmesine dayalı bir yaklaşım ilgi uyandırmaktadır. 1980 sonrası bu Alevi taleplerinin doğrudan Alevi kimliğine yönelik oldukları görülmektedir. Dolayısıyla seksen sonrası Alevi toplumunun, Alevi kimliğine yaklaşımları üzerinden partileri kategorize eden bir siyasal tavır belirledikleri söylenebilir.

Alevilerin göç sonrası meydana gelen demografik tablodaki dağılımı siyasal temsil düzeyini olumsuz etkilemiştir. Alevi nüfus kesafetinin çok olduğu seçim bölgelerinde kendilerine yakın olan partiler vasıtasıyla seçilebilme imkânları, göç sonrası meydana gelen dağınık nüfus profilinden dolayı güçleşmiştir. Alevi temsilinin zayıflaması sonuç olarak partilerin Alevi taleplerine duyarlı bir yaklaşım sergilemekten kaçınmasına neden olmaktadır. Fakat partilerin Aleviliğe seksen öncesi yaklaşımlarında önemli ölçüde söylem değişikliği yaşanmıştır.

1996 yılında kurulan Refah-Yol koalisyonu ile beraber başlayan İslamcı iktidar döneminde Alevilik konusu farklı bir gerekçe ile de gündeme geldi. Alevi ayrımcılığı söylemi, İslamcı Refah Partisinin meşruluğunu tartışmaya açmak için bir araç olarak öne çıkarıldı. Aynı yaklaşım 2002 sonrası iktidara gelen AK P döneminde de tekrarlanmıştır. Bu tartışma, Alevi toplumundaki laiklik hassasiyetine dayanmaktaydı. Başka bir ifadeyle siyasete demokrasi dışı yöntemlerle müdahale çabasında olan çeşitli bürokratik yapılar, İslamcı iktidarlara laiklik hassasiyetinden dolayı muhalif duran Alevi toplumuna dayanarak kendilerine demokratik meşruluk kazandırmak istemişlerdir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. (2014). “Tahtacı/Alevi Kültürel Belleğinin Aktarımında Müziğin Rolü”, *Uluslararası Hakemli Müzik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), ss. 1-17.
- Aktay, Y. (2007). “Sosyo-Kültürel ve Politik Yönleriyle Alevilik Üzerine Notlar”, *Milel ve Nihal Dergisi*, 4(1), ss. 57-76.
- Bakan, S. ve R. Levent (2018). “Tek Parti Döneminde (1923-1950) Türkiye’nin Alevi Politikası”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), ss. 1-15.
- (1996). *Demokratik Barış Hareketi*, Ankara: TBMM Kütüphanesi.
- Çağlar, A., Uluçakar, M. (2017). “Günümüz Türkçülüğünün İslam’la İmtihanı: Türk-İslam Sentezi ve Aydınlar Ocağı”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 26, s. 120-140
- Çakır, F. (2016). “1980 Askeri Darbesi Öncesi İngiliz Dışişleri Bakanlığı Perspektifinden Milliyetçi Hareket Partisi”, *Turkish Studies*, 11(21), ss. 29-52.
- Ertan, M. (2017). *Aleviliğin Politikleşme Süreci*, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gülmez, M. (1999). “1995 Anayasa Değişiklikleri ve Sendikal Haklar”, *Amme İdaresi Dergisi*, 32(1), ss. 3-30.
- Karabaşoğlu, M. (1998). *Camide Dans Var*, 3. Baskı, İstanbul: Karakalem Yayınları.
- Kaynar, M. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006*, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Massicard, E. (2007). *Alevi Hareketinin Siyasallaşması*, (Çev: Ali Berktaş), 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mertcan, H. (2015). *Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler*, 3. Baskı, Adana: Karahan Kitabevi.

Özmen, F. A. (2011). “Politik Bir Gençlik Kuşağı: Post 80 Alevi Gençliği”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), ss. 11-22.

Reed, F. A. (2002). *Anadolu Kavşağı*, (Çev. Furkan Aydın), 1. Baskı, İstanbul: Karakalem Yayınları.

Rençber, F. (2012). “Alevi Geleneğinde “Cem Evinin” Tarihsel Kökeni” *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(3), ss. 73 -86.

Schüler, H. (1999). *Türkiye’de Sosyal Demokrasi Particilik Hemşehrilik Alevilik*, (Çev. Yılmaz Tonbul), Haz. Tanıl Bora, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Üzüm, İ. (1999). *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler Bektaşiler Nusayriler*, (Haz. İsmail Kurt, Seyid Ali Tüz), İstanbul: Ensar Neşriyat

İnternet Kaynakları

Alevi Bektaşî Federasyonu, <http://www.alevifederasyonu.org.tr>, Erişim Tarihi: 13.06.2018

Alevî Dernekleri Federasyonu, www.aleviderneklerifederasyonu.org, Erişim Tarihi: 05.06.2018.

Alevî Kültürü Araştırma Derneği, www.akad.org, Erişim Tarihi: 19.06.2018.

Alevî Kültür Dernekleri, www.alevikulturdernekleri.com, Erişim Tarihi:05.06.2018.

Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Sitesi, <https://www.alevibektasi.eu>, Erişim Tarihi: 25.06.2018

Cem Vakfı, www.cemvakfi.org, Erişim Tarihi: 13.06.2018.

Çakır, F. (2016). “1980 Askeri Darbesi Öncesi İngiliz Dışişleri Bakanlığı Perspektifinden Milliyetçi Hareket Partisi”, <http://www.academia.edu>, Erişim Tarihi: 26.12.2018.

Çakır, R. (1995), “Değişim Sürecinde Alevi Hareketi”, <http://www.rusencakir.com/Degisim-Surecinde-Alevi-Hareketi-3/2254-> Erişim Tarihi: 25.6.2018.

Dersim Haber Portalı, <http://dersimnews.com>, Erişim Tarihi: 05.06.2018.

Dünya Bülteni (2014). “Gazi Olayları 12 Mart 1995’te Başlamıştı”, *Dünya Bülteni*, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/292166/gazi-olaylari-12-mart-1995te-baslamisti>, Erişim Tarihi: 21.06.2018.

Ehlibeyt Vakfı, www.ehlibeyt.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2018.

Facebook (tarihsiz). “Akdeniz Sosyal Dayanışma Eğitim Sağlık ve Kültür Vakfı”, <https://tr-tr.facebook.com/Asda-Akdeniz-Sosyal-Dayanışma-Eğitim-Sağlık-ve-Kültür-Vakfi>, Erişim Tarihi: 19.06.2018.

Güney Eğitim Vakfı, www.guneyegitimvakfi.org.tr, Erişim Tarihi: 19.06.2018.

Hacıbektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, www.hacibektasvakfi.web.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2018.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Mahalli/1994/BelediyeBaskanligi/Pdf/1994Mahalli-BelediyeBsk-Kars.pdf>, Erişim Tarihi: 25.06.2018.

Hürriyet (1999). “Alevi Oyları Dağıldı”, *Hürriyet*, 27.03.1999, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/alevi-oylari-dagildi-39070014>, Erişim Tarihi: 25.06.2018.

Örmeci, O.(2017). “Türkiye’de Protest Müziğin Öncü İsmi Ahmet Kaya”, *Politika Akademisi*, <http://politikaakademisi.org/2017/05/31/turkiyede-protest-muzigin-oncu-ismi-ahmet-kaya>, Erişim Tarihi: 13.06.2018.

Sağlar, F. (2009). “Baykal ve Çelişki”, *Birgün Gazetesi*, 17.11.2009, <https://www.birgun.net/haber/baykal-ve-celiski-10447>, Erişim Tarihi: 25.06.2018.

Saraç, N. (2014). “Alevileri Kim Temsil Ediyor”, <http://blog.milliyet.com.tr/alevileri-kim-temsil-ediyor-/Blog/?BlogNo=448334>, Erişim Tarihi: 05.06.2018.

Tatari, T. (2013). “Grup Yorum’un Suçu Ne?”, *Akşam*, 15.03.2013, www.aksam.com.tr/tugce-tatari/yazarlar/grup-yorumun-sucu-ne/haber-177362, Erişim Tarihi: 13.6.2018.

T.C.Erzincan Belediyesi (tarihsiz), “Eski Başkanlarımız”, <https://www.erkincan.bel.tr/eskibaskanlar>, Erişim Tarihi: 25.6.2018.

TBMM (1977). “1977 Yılı Genel Seçimlerinde Adalet Partisi’nin İl Bazında Aldığı Oy ve Oranları”, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_parti_iller?p_secim_yili=1977&p_parti=2, Erişim Tarihi: 24.05.2018.

TBMM (1999). “1999 Yılı Genel Seçimlerinde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları”, www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secimdeki_partiler?p_secim_yili=1999, Erişim Tarihi: 21.06.2018.

TBMM (1983). “1983 Yılı Genel Seçimlerinde Adalet Partisi’nin İl Bazında Aldığı Oy ve Oranları”, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.secim_parti_iller?p_secim_yili=1983&p_parti=2, Erişim Tarihi: 22.06.2018.

Türkel, H. F. (Tarihsiz). “Doğru Yol Partisi’nin 23 Haziran 1983 Tarihindeki Kuruluş Öyküsü ve Kurucuları”, <http://www.dyp.com.tr/icerikoku2.asp?ids=265>, Erişim Tarihi: 25.6.2018.

Zeynebiye Hareketi, <http://www.zeynebiye.com>, Erişim Tarihi: 18.06.2018.

Zeynel Abidin Vakfı, www.zeynelabidinvakfi.org.tr, Erişim Tarihi: 14.06.2018.

(1999). “Gerçek Alevi Kim?”, *Yeni Şafak*, 15 Aralık 1999, <https://www.yenisafak.com/arsiv/1999/aralik/15/kultur/kult1.html>, Erişim Tarihi: 25.06.2018.